

isti legislatores de religionis indole? Respiciant potius protestantismum et anglicanismum, qui sunt exemplum, cui sese conformare omni ope student, videantque num principes protestantes et anglicani cogant necne subditos suos ad ea praestanda, quae cuiusque status religio ab ipsis exigit (84). Itaque interiores quidem animi dispositiones ad rite suscipiendum sacramentum sola exigit conscientia, at ad ponendos actus externos cogit, cum opus est, sanctione externa catholica auctoritas (85).

Nihil adiiicimus de conformitate aut difformitate principiorum legislationis liberalis cum obligatione, qua civilia obstringuntur gubernia ad cogendos cives, ut actus externos edant, quos ab ipsis exposcit religio Status, quia hac de re satis diximus, cum excuteremus principium *de libertate conscientiae*, seu de libertate pessime etiam agendi.

(84) Ex. gr. quo rigore cogant catholicos ad solvendas decimas sive in Anglia sive in Hibernia anglicanis sive episcopis sive aliis inferioribus ministris, etsi catholici istorum opera neque utantur, nec uti possint in religionis negotio.

Non ita pridem pistor in Anglia gravissima est poena multatus, qui paucos panes vendiderat cuidam necessarios eo quod ex improvise ad eum pervenerint advenae amici et propinqui dominica die. Vae autem illi qui in protestantium et anglicanorum templis, aliquid indecori perageret! Nec in hoc sunt reprehendendi, si phariseismum excipias, qui apud illos viget, ut patet ex pistoris exemplo.

(85) Cf. *Civiltà catholica* in art. qui inscribitur: *Il potere coattivo della chiesa* n. CXI. *Seconda serie* vol. VIII. 14. Novemb. 1854. in quo perbelle totum hoc argumentum evolvitur adversus modernas theorias.

Cf. etiam Taparelli: *Saggio teoretico di diritto naturale* vol. II. diss. VII. *Diritto speciale*. Cap. II. *Società cristiana*. §. II. n. 1452. ed. rom. 1855. ubi cum sibi proposuisset difficultatem: « La chiesa è una società spirituale. » Dumque non ha alcun diritto sul materiale » resp. : « Se per società spirituale intendono società di spiriti, la premessa è falsa; se poi intendono società diretta a fine spirituale, è falsa la conseguenza » quod deinde fuse evolvit.

Et vol. I. diss. IV. cap. IV. art. II. §. I. n. 888. « Le pene adunque in tal caso possono adoprarsi contro i violatori della religione a proporzione della colpa, non già per farli pii, o credenti per forza, ma perchè non turbino la sociale unità religiosa, elemento importantissimo di pubblica felicità, o colla falsità delle dottrine collo scandalo degli esempi.

VII. Additur, quod si verum esset matrimonium contrahi a catholicis non posse, quin ille actus *per benedictionem sacerdotalem* ad gradum sacramenti evehatur, id verum esset omnibus in locis: at vero Tridentinum non viget ubique, ac porro intelligi nequit quomodo res, in qua apud ipsos catholicos habetur varietas, pertineat ad dogma vel ad disciplinam universalem, et quomodo anticatholicum esse possit in regno Subalpino, quod alibi est plane catholicum. Reponimus primo oratorem omittere ea verba debuisse: *per benedictionem sacerdotalem*, ut saepius diximus. Deinde animadvertimus, auctoritatem Ecclesiae in legibus ferendis matrimonialibus, atque in hac nominatim lege, pertinere ad dogma, adeoque unam hac de re apud omnes catholicos omnibus in locis esse doctrinam. At quum ipsum concilium statuerit, ut suum decretum ibi vim haberet, ubi certa cum forma esset publicatum, inde fit, ut iis in locis, in quibus publicatio facta non fuerit, diversa sit disciplina, ac valida sint ea matrimonia, quae alibi sunt invalida. Hinc intelligi potest, quomodo in regno Subalpino id possit esse anticatholicum, quod alibi catholicum est ac legitimum; et quomodo per legem de matrimonio civili dogma simul et disciplina in discrimen vocentur.

VIII. Denique ad ea, quae alius orator adiecit, nempe Christum, apostolos, Patres, concilia, uno verbo, Deum favere legi seu stare pro lege, singula, quae is fidenter affirmat, nos fidentius negamus, ac iure merito, prout ex dictis, et ex iis, quae mox dicemus, abunde constat. Interea eius effato: « Deus est nobiscum, opponimus aliud effatum quod gravissimus senator (86) eidem in ipso senatu sapienter opposuit: « Deus est cum Ecclesia: cum Ecclesia perstemus: tum Deus » erit nobiscum. »

(86) Di Colobiano.

§. II.

Historia ecclesiastica antiqua et recentior.

Plus semel in comitiis atque in senatu argumenta pro lege ex historia fuerunt deprompta. Notat Fleury apud ipsum populum Iudaicum in coniugiis rem totam inter parentes et amicos transigi consuevisse (87): adeoque adhuc matrimonium contractus erat civilis. Huiusmodi fuerunt nuptiae Isaac et Rebeccae, Booz et Ruth, Sarae ac Tobiae.

In Ecclesiae primordiis, sin minus licitae, saltem validae habitae sunt nuptiae absque ritu religioso celebratae, perinde ac subsequentibus aetatibus; si forte tempora quibus regnarunt Carolovingiani imperatores excipiantur (88).

Imperatores Romani post Constantinum, addit alius orator, ac Iustinianus ipse, quamvis saepius theologum agere voluerit, nunquam tamen celebrationem ritus religiosi ut conditionem civilis matrimonii necessariam statuerunt. Eiusmodi necessitas inducta fuit a Carolo M. nec sine exceptionibus, iisque non paucis, ut patet ex coniugiis clandestinis. Deinde concilium Tridentinum non quidem dogmatica definitione, sed per modum reformationis solemnem matrimonii ritum constituit, ac gubernia eam legem adoptarunt. Haec est genuina historia.

Post ipsum Tridentinum concilium Romana curia nunquam gallicam legem de matrimonio civili anticatholicam declaravit. Postquam organici articuli editi fuerunt, sancta Sedes quasdam fecit expostulationes, at nihil dixit omnino de matrimonio civili, sed de divortio tantum conquesta est. Anno 1817. sancta Sedes alia quaedam circa conventionem, quam vocant, atque organicos articulos proposuit, sed iterum siluit de matrimonio civili. Attamen tunc temporis post fata an. 1814. religio *catholica* tanquam Status religio habebatur (89).

(87) Verba ex Fleuryo allata haec fuerunt: « Tout se passait entre les parents et les amis: aussi ce n'était encore qu'un contrat civil. »

(88) *Senato del regno*. 16. Dicemb. 1832.

(89) *Senato del regno*. 16. Dicemb.

Atque ad Galliam quidem, quod attinet, si eius historia aetate ipsa Tridentini inspiciatur, Gallia nunquam disciplinam Tridentini concilii accepit. Voluit quidem suam esse formam matrimonii in concilio statutam, eo vel maxime, quod cardinalis Lotharingius illam a concilio efflagitaverit, sed eam promulgavit ut legem omnino suam occasione conventus Blesensis, quin ullam concilii mentionem iniiceret. In ipso regno Subalpino in Pineroli provincia disciplina Tridentini non fuit recepta: alibi recepta quidem fuit, at vi legis civilis: iam vero quod lex fecit, potest infectum reddere, imo et debet, dum respublica id postulat (90).

Responsio.

Brevi nosmet expediemus ab hisce historicis argumentis. Etenim, data etiam veritate historica eorum, quae oratores recensuerunt, nihil inde pro eorum thesi consequeretur. Thesis enim non est nisi approbatio legis, per quam sine actu religioso, seu potius sine parochi praesentia haberi possit tanquam verum coniugium contractus mere civilis post Tridentini decreti publicationem. Iam vero simul ac decretum illud solemnem habuit publicationem aliquibus in locis, matrimonia omnia, quae iuxta formam inibi praescriptam non celebrantur, nulla sunt ac irrita non solum ratione sacramenti, verum etiam ratione contractus sive civilis sive domestici. Totius itaque quaestionis substantia eo revocatur, utrum potestas civilis possit nec ne abolere legem concilii Oecumenici, in iis, quae pertinent ad sacramentorum administrationem. Hoc debuisset ostendi historicis documentis; ast hoc est, quod prudente silentio praetermissum est.

Per plura secula matrimonia sine ritu religioso habita sunt valida. Quid inde? Hoc solum consequitur, benedictionem

(90) *Senato*. 20. Dicemb.

Consulto praetermisi alias difficultates, quae referuntur ad potestatem legum ferendarum circa matrimonium, de qua actum est in comitiis et senatu Subalpino, quia hoc de argumento agemus in altero libro.

sacerdotalem non requiri necessario; quod nos non modo concedimus, sed et vindicamus. Verum inde nullatenus sequitur, sine parochi praesentia post Tridentini publicationem matrimonium valide iniri.

At praeterea, vera ne sunt quaecumque tanquam historica fuerunt prolata? Revera Iudaei semper religiosam aliquam ceremoniam adhibuerunt, ut constat ex ipsis ab oratore prolatis exemplis Isaac et Rebeckae (Gen. XXIV. 3-60); Ruth et Booz (L. Ruth IV. 11-12.); Tobiae et Sarae (Tob. VII. 15.), quamvis non semper sacerdos, sed maior natu, aut paterfamilias benedictionem conferret (91). At quidquid sit, etiamsi ses tota, ut ex Fleuryo opponit orator, inter parentes et domesticos transigeretur, inde non sequeretur matrimonium spectatum fuisse ut contractum *civilem*, sed potius ut naturalem ac domesticum.

Ideo vero imperatores Romani a Constantino et deinceps nullam tulerunt legem, qua christiani adigerentur ad ritum religiosum in celebratione nuptiarum, quia negotium istud Ecclesiae demiserunt, quae licet iugiter voluerit, imo praeceperit, ut matrimonium in facie Ecclesiae ineretur, ut suo loco ostendimus, nunquam tamen, lege saltem universali, irritum illud fecit si clandestino more iniretur. Plerique fidelium coniugium suum ritu sacro celebrabant; cum vero temporis lapsu passim ritus hic omitteretur, et exinde non pauca orirentur mala et incommoda etiam in societatem ipsam, tum imperatores orientales seu Byzantini, tum Carolus Magnus

(91) Io. Seldenus in op. *Uxor Hebraea*. Londini 1646. lib. II. cap. 7. agit de benedictione sponsalium, et cap. 12. *De benedictione in Thalamum* atque ipsis nuptiis praevia: refertque formulam utriusque benedictionis ab antiquissimis temporibus receptam. Componi autem possunt cum iis, quae habet Fleuryus et post eum Salvador, quum sacerdotis interventum in nuptiis negant: quia, ut scribit Seldenus cap. 12. p. 180. ad exemplum nuptiarum Booz quibus adfuerunt decem seniores « horum qui maximus natu erat, aut dignior, » benedictionem praebebat. » Vid. etiam Sam. Schelivechium *De antiquitate*, et Christoph. Kartolsissium *De necessitate consecrationis nuptialis*, Gretserum *De benedictionibus* lib. II. c. 45. Io. Dongtheium in *Analectis sacris* ad Malach. II. 14. Cf. etiam Iahn *Archaeolog. bibl.* Vienn. 1814. §. 154.

dati severissimis legibus ad ritum religiosum celebrandum omnes coegerunt, sub poena infamiae ac nullitatis, saltem in foro externo, quod item significavimus. Attamen ipso fatente adversario, clandestina coniugia adhuc inita sunt.

Quod si concilium Tridentinum per modum reformationis, non per dogmaticam definitionem sancivit, ut deinceps sub nullitatis poena, in facie Ecclesiae coniugia celebrarentur, ratio est, quia substrata materia, quae disciplinaria est, dogmaticam definitionem non patiebatur. Attamen principium, cui decretum Tridentinum innitebatur, est dogmaticum, potestas nempe, qua pollet Ecclesia leges disciplinares condendi.

Quod attinet ad historiam ecclesiasticam recentiorem, falsum est Romanam Sedem nullas fecisse de civili matrimonio expostulationes, prout temporum illorum iniquitas ferebat. Etenim universim matrimonia civilia improbavit, quum generatim de articulis organicis conquesta est; sed potissimum *facto* ac praxi ostendit, quid de huiusmodi matrimoniis sentiret. Proferant adversarii vel unum matrimonium mere civile in Galliis vel in Belgio celebratum, quod Romana Sedes ut ratum ac legitimum recognoverit. Nos vero idoneo loco documenta dabimus, quibus positive Romani pontifices omnia prorsus eiusmodi coniugia nulla ac irrita declararunt. Sane paullo ante attulimus ineluctabile gravissimumque Pii IX. testimonium de extantibus in Tabulario Romano multis reclamationis exemplis adversus leges de matrimonio civili, etsi, ut videtur, in vulgus editae reclamationes illae non fuerint.

Quod vero spectat ad historiam Galliae relate ad acceptationem disciplinae a Tridentinis Patribus inductae, quam quidam ex oratoribus affirmavit Galliam nunquam admisisse, verum non est; pleraque enim disciplinae capita a concilio constituta in Galliis recepta sunt ac vigent (92).

(92) D. M. Charlas in op. *Tractatus de libertatibus ecclesiae Gallicanae* Leodii 1684. in-4. lib. X. cap. VI. n. 21. duo affirmat: primo falsum esse acceptationem esse necessariam ut lex obliget, (quod iam ostenderat in II. libro;) secundo falsum esse nullam concilii Tridentini legem acceptatam fuisse in

Nec refert tanquam legem regni admissam fuisse formam a Tridentino praescriptam in celebrandis coniugiis; siquidem hoc non impedit quominus forma illa vim habeat suam ab auctoritate concilii. Lex utique civilis adoptavit ac suam illam formam fecit, adiiciendo sanctionem externam, legi ab Ecclesia statutae (93); in quo nullum est inconveniens, imo optandum esset, ut ubique locorum gubernia ita se gererent; tunc enim coniuncto foedere utraque potestas ecclesiastica et civilis uno animo coniurarent in subditorum bonum efficaciter obtinendum. Potestas enim civilis suas faciendo Ecclesiae leges, illarum observationem proveheret et urgeret praesertim penes eos, qui

Galliis; quod evincit decreto cleri Gallicani an. 1623. edito in tomo I. *Actorum cleri*. Porro huius decreti verba sunt insequentia: «Cardinales, archiepiscopi, »episcopi, praelati et alii ecclesiastici viri representantes clerum universum »Franciae congregati annuente rege, Parisiis, in conventu Augustinianorum, »post maturam circa publicationem concilii Tridentini deliberationem, unanimiter agnoverunt et declararunt, agnoscunt et declarant, se obligari pro »suo officio et conscientia ad recipiendum, *sicut reipsa receperunt et recipiunt,* »praefatum concilium, et spondent, se illud observaturos, quantum possunt »per functionem suam et auctoritatem spiritualem et pastorem.» Haec porro deliberatio singulorum subscriptionibus ac iuramento ad sancta evangelia confirmata fuit. Hic autem coetus augustissimus extitit, utpote constitutus tribus cardinalibus, quinquaginta episcopis, ac triginta secundi ordinis. Quotquot posthac celebrata sunt concilia in Galliis provincialia professa sunt se concilii Tridentini decretis disciplinariis obstricta; nominatim vero, quae nuper ab anno 1850 ad. an. 1856. fuerunt celebrata. Quid ad haec orator Subalpinus?

His addimus cel. De Marca, qui in suo op. *De concordia*, in prolegom. testatur, «Concilii Tridentini regulas fide omnes, et disciplinae praecipuas, constitutionibus regni admissas.»

(95) Apposite cl. Lhullierius loco mox citando sic adversus Launoium, qui praeivit oratori nostro, imo ex quo orator hanc ipsam difficultatem depromsit, scribit agens de conventu Blesensi «Iniuriam quoque faceret regibus nostris »quisque assereret, quod reges Christianissimi, ne viderentur in rebus ecclesiasticis sancientis, legibus Ecclesiae obnoxii esse, canones conciliorum »suis edictis inseruerint: canones enim illos inseruerunt suis in constitutionibus, non quod legum ecclesiasticarum sibi potestatem attribuant: sed inseruerunt, ut poenis temporalibus legum ecclesiasticarum violatores coercerent; inseruerunt, quia Ecclesiae disciplinam, leges et fidem sua quoque auctoritate protegere et communire solent; inseruerunt, quia id postulaverant »episcopi Gallicani.»

fide debiles; aut increduli non permoverentur solis spiritualibus censuris; potestas vero ecclesiastica induceret fideles ad obtemperandum civili potestati non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; sicque haberentur boni fideles et optimi cives.

Simili ratione respondendum est iis, quae orator obiicit de civili ecclesiasticae legis acceptione in regno Subalpino. Nec refert quod Pineroli provincia serius venerit in ditionem ducum Sabaudicorum; nam cum adhuc provincia illa pertineret ad Galliae regnum, in ea iam promulgata, ac in vigore erat sanctio Tridentina circa celebrationem coniugiorum, quia illud decretum ibi etiam fuerat promulgatum.

§. III.

Concilium ipsum Tridentinum.

Iam plures audivimus, oratores ad Tridentinum ipsum concilium pro lege matrimonii civilis provocare. Concilium Tridentinum, instat alius senator, pugnat contra adversarios. Primo quidem concilium Florentinum inspiratum a Spiritu Sancto non secus ac Tridentinum, definivit, essentiam sacramenti matrimonii consistere in consensu contrahentium, adsit vel desit sacerdos.

In concilio autem Tridentino quum cardinalis Lotharingius coniugia clandestina abolenda proponeret, Patres responderunt concilium haud posse irritare, quod a concilio Florentino fuerat approbatum.

P. Campegius, inter contractum ac sacramentum distinctione inducta, censuit, intacto sacramento, posse attingi contractum. Maiori Patrum numero concilium adstipulatum est. Hinc concilium seiunxit contractum a sacramento; quapropter legis civilis adversarii in canone Tridentini concilii, quin inveniunt praesidium ac tutelam, inveniunt sibi ruinam.

Unica facta est in concilio Tridentino dogmatica definitio, nempe matrimonium esse sacramentum, reliqua omnia ad discipli-

nam pertinent, ipsum etiam impedimentum ordinis. Hinc Ecclesia Graeca catholica perrexit distinguere in sacerdote hominem, civem ac maritum.

Leges disciplinares Ecclesiae non sunt nisi humanae rationis foetus pro loco, tempore etc. neque obligant magistratus civiles, nisi cum eas admittunt, ac donec eas non revocent. Talis est doctrina et praxis orbis catholici (94).

Responsio.

Ita quidem sapiens orator historicus, theologus et canonicus. Verum in tota hac male congesta disceptatione in plura incurrit eaque gravissima errata partim ex imperitia rerum theologiarum, partim ex ignorantia historiae, partim denique ex temeritate in affirmando. Haec errata singillatim percurramus.

Ac primum quidem est de definitione data a concilio Florentino inspirante Spiritu Sancto, quod essentia sacramenti matrimonii consistat in consensu contrahentium, adsit vel desit sacerdos. Si hoc statuisset concilium Florentinum inspirante Spiritu Sancto, nunquam exorta inter catholicos controversia esset circa ministrum sacramenti, attamen res est notoria, gravissimam nec plene adhuc sopitam eiusmodi controversiam viguisse, scilicet post huius concilii celebrationem, sententiam contrariam Melchiorum Canum adstruxisse innixum etiam huius concilii auctoritate, ut apertissime constat ex iis, quae in priori istius libri sectione scripsimus (95). Itaque non leve est adversarii erratum, concilium Florentinum Spiritu Sancto inspirante eiusmodi edidisse definitionem, quam ipse autumavit.

(94) *Senato del regno*. 16. Dicemb. pag. 197.

(95) Perpetuo in comitiis Subalpinis et in senatu oratores huic controversiae theologorum circa ministrum sacramenti matrimonii, ac proinde circa distinctionem inter contractum et sacramentum in matrimonio innituntur, licet perperam, uti ostendimus. Et en novus hic orator constituit, dogma fidei esse iuxta definitionem concilii Florentini *inspirati a Spiritu Sancto*, ministros sacramenti matrimonii esse contrahentes, adeoque identificari sacramentum et contractum. Potest ne fingi maior contradictio?

Nunc vero animadverto, si proprie loquamur, non quidem concilium Florentinum, sed potius Eugenium IV. in sua constitutione pro Armenis, et quidem post discessum Graecorum in basilica Lateranensi, in qua concilium Florentinum continuatum fuit, ut alibi adnotavimus, edixisse: « Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de » praesenti expressus (96). » Quae quidem verba mutuatus est Eugenius IV. perinde ac caetera omnia, quae in hac sua constitutione ad sacramenta pertinent, ex opusculo V. S. Thomae de sacramentis (97).

Nulla utique in assignanda causa efficienti matrimonii fit mentio sacerdotis, quia ex mente Pontificis et Aquinatis, ministri huius sacramenti, ut pariter nos contendimus, sunt contrahentes ipsi, atque eius efficacia *per se* a benedictione sacerdotali nullatenus pendet.

Alterum eiusdem senatoris theologi erratum est, quod affirmet, concilii Patres cardinali Lotharingio proponenti irrationem coniugiorum clandestinorum respondisse, haud posse concilium irritare, quod a conc. Florentino approbatum fuerat. Etenim si res ita se haberet, cum Tridentinum postea, consentiente maiori Patrum parte, reipsa irritaverit clandestina matrimonia, sese tandem opposuisset Florentino: seu iuxta adversarium cum non minus concilium Tridentinum quam Florentinum fuerit inspiratum a Spiritu Sancto, Spiritus Sanctus sibi ipsi contrarius fuisset. Hanc vero contrarietatem seu collectationem Spiritus Sancti cum semetipso protestantibus relinquimus, qui non verentur passim tribuere Spiritui Sancto contradictorias suas Bibliorum interpretationes.

Caeterum veritas historica docet, quod cum Lotharingus ex regis sui mandato proposuit concilio Tridentino irrationem coniugii clandestini, *nonnulli* ex Patribus sese opposuerunt, eo quod hactenus Ecclesia illicita quidem habuerit eiusmodi coniugia, atque ab eis semper abhorruerit, eaque detestata sit,

(96) Apud Harduin. *Acta concil.* tom. IX. col. 440.

(97) *Ibid.* col. 437.

attamen non irritaverit, adeoque nihil esse hâc in re innovandum. *Nonnulli* praeterea animadvertent in coniugio christianorum idem esse contractum et sacramentum, proinde non posse Ecclesiam irritare contractum quin irritaret sacramentum (98). His porro aliisque hinc inde discussis, tandem Patres cum pluralitate suffragiorum venerunt ad edendum decretum de clandestinorum coniugiorum irritatione (99).

Aliud oratoris erratum est, concilium Tridentinum inductum p. Campegii animadversione, *seiuñxisse* contractum a sacramento, ex quo ipse edocet iuxta concilium, potestatis civilis esse attingere contractum matrimonii, ecclesiasticae vero attingere sacramentum. Quod quidem alienissimum fuit tum a mente Campegii, tum a mente concilii, quod illius rationem probavit, imo et secutum est. Quoniam vero orator noster difficultatem hanc mutuatus est a Launoio perinde ac difficultates reliquas, quas in sua disceptatione congegit, non abs re erit desumere eiusdem solutionem ab eius adversario, qui eum plene confutavit, nempe Lhullierio, qui his verbis eum refellit.

« Verum quidem est, quod cum Camillus Campegius Domini-
 » canus hanc rationem irritandi matrimonia clandestina, mutata
 » minime sacramenti natura, paulo ante proposuisset, quae pluri-
 » bus Patribus arrisit, et quae passim apud veteres legitur theo-
 » logos, non mutari videlicet sacramentum, etiamsi quis materiam
 » alicuius sacramenti evertat, sicut non mutatur baptismus
 » etiamsi quis aquam immutet, eam in vaporem convertens ;
 » ac proinde, salva sacramenti substantia, Ecclesiam posse
 » iubere irritum esse contractum nuptialem clancularium, qui
 » cum nullus sit, formam sacramenti recipere nequit. Cum,

(98) Vid. Pallavicin. *Dell'istoria del concilio di Trento* lib. XXII. cap. 4. Inter caeteros ita disseruerunt Io. Trivigiani, patriarcha Venet. et Castagna, archiep. Rossanens. qui dixerunt : « Non potersi far nullo quel sacramento, il quale ha tutta la sua essenza, benchè gli manchino le dovute solennità... Or consistendo l'essenza del matrimonio uel mutuo consentimento sensibile, e richiedendosi l'altre solennità o per decoro o per prova, il difetto di esse non può torre il valore ; » et sic non alii pauci disseruerunt.

(99) Ibid. lib. XXIII. cap. 5 et 9.

» inquam, id Camillus Campegius proposuisset, ab Antonio
 » tamen de Solis, qui proxime locutus est, ei contradictum est :
 » quia, inquit ille, si ea ratione irritarentur matrimonia
 » clandestina, eiusmodi contractus *nullos facere pertineret ad*
 » *leges et magistratus seculares : quare cavendum est diligen-*
 » *ter, ne dum Ecclesiae auctoritatem rescindendi matrimonium*
 » *clandestinum vellent concedere, eam potius potestati saecu-*
 » *lari permetterent.* Attamen id dixit Solisius, non quo vindi-
 » caret principibus secularibus hanc potestatem, imo quia hoc
 » tanquam absurdum aliquid ex Campegiana disputatione sequi
 » putabat (*cavendum, inquit, diligenter, ne dum Ecclesiae*
 » *auctoritatem rescindendi matrimonium vellent concedere, eam*
 » *potius potestati seculari permetterent*), quod tamen minime
 » sequi ex illa Campegii speculatione iudicavit concilium, ut
 » fatetur ipse Launoius, *cui (concilio) inventus a Campegio*
 » *rescindendi matrimonii clandestini modus omnino placuit,*
 » *insuper habitis, quae Solisius contra disseruerat.* Iudicarunt
 » et regis christianissimi et aliorum principum oratores, qui
 » per hoc argumentum a Solisio propositum excitati minime
 » fuerunt ad istam principibus suis potestatem vindicandam,
 » quod procul dubio facere homines ad civilia iura tuenda
 » semper experrecti non omisissent, si paria cum Spalatensi
 » Launoioque sensissent. » Haec Lhullierius (100).

Gravissime itaque erravit orator Subalpinus in eo, quod affirmavit, concilium adhaerendo consilio Campegii contractum a sacramento *seiuñxisse*. Non ita se gessit concilium, sed constanter unitatem realem assumens uti basim retinendi contractus et sacramenti, personas, quae attentarent coniugium sub forma a se praescripta diversa, reddidit inhabiles ad contrahendum, adeoque et inhabiles ad sacramentum conficiendum (101) ; quia etsi in re unum idemque sint contractus matri-

(100) *Observat.* VI. §. 1. pag. 242. Opp. Lauoi. ed. Colon. Allobrog. 1752. tomi IV. p. II.

(101) Cf. Pallavic. op. cit. lib. XXII. cap. 9. nec non Bened. XIV. *De synodo dioc.* lib. VIII. cap. II.